

Šī ir ikgadējā ziņojuma par Satversmes aizsardzības biroja darbību publiskā daļa. Tajā nav informācijas, kas atbilstoši likuma Par valsts noslēpumu prasībām nav izpaužama.

SAB 2010.GADA DARBĪBAS PĀRSKATS

Satversmes aizsardzības birojs (SAB) ir viena no trim Latvijas valsts drošības iestādēm. Likumā noteiktā kārtībā SAB veic izlūkošanu un pretizlūkošanu, klasificētās informācijas aizsardzību, kā arī veic un kontrolē klasificētās informācijas apmaiņu ar starptautiskām organizācijām.

2010.gada SAB izlūkošanas un pretizlūkošanas darba prioritāte bija apzināt ārvalstu specdienestu aktivitātes, kas varētu būt vērstas uz 10.Saeimas vēlēšanu rezultātu ietekmēšanu.

Starptautiskās sadarbības jomā pērnā gada nozīmīgākais sasniegums bija SAB apstiprināšana par pirmo NATO Civilās izlūkošanas komitejas prezidējošo dienestu.

IZLŪKOŠANA UN PRETIKLŪKOŠANA

Izlūkošanas un pretizlūkošanas jomā SAB iegūst, analizē un izmanto informāciju par ārpus Eiropas Savienības (ES) un NATO esošo valstu specdienestu interesēm un darbības metodēm Latvijā. Vienlaikus SAB seko līdzi politiskajai, ekonomiskajai un drošības situācijai Latvijai stratēģiski svarīgās ārpus NATO un ES esošās valstīs, lai savlaicīgi identificētu iespējamus riskus un ārvalstu intereses Latvijā. Iegūtā informācija tiek regulāri sniegta Latvijas augstākajām amatpersonām.

Ārvalstu izlūkdienestu interešu jomas

Salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, 2010.gada laikā ārvalstu izlūkdienestu interese par Latviju nav samazinājusies. Sekojot ārvalstu specdienestu aktivitātēm, aizvadītajā gadā SAB konstatējis šādas nozīmīgākās ārvalstu izlūkdienestu interešu jomas Latvijā:

- Saeimas vēlēšanas – partiju izredzes vēlēšanās, iespējamie valdības koalīcijas modeļi u.c. Ārpus NATO un ES esošo valstu izlūkdienestu interesēm 10.Saeimas vēlēšanu laikā ir veltīta atsevišķa šī pārskata sadaļa,
- Latvijas iekšpolitika – valdības stabilitāte 2010.gada sākumā, informācija par politiķiem un amatpersonām, piemēram, to finansiālās saistības, biogrāfijas dati, aizkulišu informācija,
- Ekonomiskā situācija Latvijā – pētījumi un statistikas dati, ekonomiskās krīzes ietekme uz drošības politiku, situācija un aktualitātes lielākajos Latvijas uzņēmumos, energoresursi, enerģētikas projekti,
- Latvijas ārpolitika – dalība NATO un ES, kā arī Latvijas nostāja atsevišķos starptautisko attiecību jautājumos,
- Latvijas militārās aktivitātes, tehniskais nodrošinājums, starptautiskās militārās mācības,

- Aktualitātes zinātnes un tehnoloģiju jomā, informācijas tehnoloģiju inovatīvi risinājumi.

Izlūkdienestu darba metodes

Ārpus NATO un ES valstu izlūkdienestu mērķis ir iegūt pēc iespējas detalizētāku un izsmeļošāku informāciju par šo dienestu interešu lokā esošajiem jautājumiem, izmantojot dažādas metodes. Katrs dienests savās aktivitātēs parasti kombinē vairākas metodes, turklāt dažādu valstu dienesti atšķiras savā starpā pēc biežāk izmantotajām metodēm.

Lai īstenotu mērķi, ne vienmēr specdienestiem ir būtiski iegūt tieši klasificētu informāciju. Nereti ārvalstu specdienestiem daudz būtiskāk ir iegūt nevis klasificētu, bet publiski nepieejamu informāciju, speciālistu vērtējumu un aizkulišu informāciju.

Vienlaikus interesējošo informāciju specdienestu pārstāvji aktīvi vāc no publiski pieejamiem avotiem: masu medijiem (latviski un krieviski rakstošā prese, televīzijas raidījumi), publiskiem pasākumiem, konferencēm, semināriem. Specdienestu pārstāvji monitorē arī dažādu valsts iestāžu publiski izplatīto informāciju un mājaslapu saturu.

Liela loma specdienestu rezidentūru darbā ir izlūkošanai nepieciešamo ziņu iegūšana no kontaktpersonām un informācijas avotiem, piemērojot arī konspirācijas pasākumus, piemēram, saziņai ar kontaktpersonu izmantojot publiskos telefona automātus vai mobilo telefonu priekšapmaksas kartes.

Sākotnējos kontaktus ar personām, kuras raisa specdienestu interesi, izlūki nereti uzsāk semināros, konferencēs un citos publiskos pasākumos. Uzsākt kontaktus ar potenciāliem informācijas avotiem specdienestu virsnieki mēģina arī diplomātiem rīkotās pieņemšanās, kā arī veicot oficiālos pienākumus un sadarbojoties ar valsts institūciju amatpersonām.

Kopumā pret Latviju vērstas izlūkdienestu aktivitātes var tikt īstenotas trijos veidos:

- ārvalstu specdienesti Latvijā darbojas no tā sauktās legālās rezidentūras pozīcijām, kas visbiežāk nozīmē darbu zem diplomātisko pārstāvniecību piesega,
- izlūkošana tiek veikta no izlūkdienestu pārstāvētās valsts teritorijas. Retos gadījumos, ārpus NATO un ES valstu izlūkdienesti savā teritorijā izmanto visai agresīvas Latvijas iedzīvotāju vervēšanas un informācijas iegūšanas metodes. Proti, sadarbības piedāvājumi tiek balstīti uz kompromitējošu informāciju, draudiem, šantāžu, tāpat arī tiek piedāvāts atrisināt radušās (vai konkrēta specdienesta radītās) problēmas un sarežģījumus, ja persona piekritīs sadarboties un sniegs prasīto informāciju,
- izlūkošanu īsteno nelegāli – ārvalstīs iesūtīti izlūkdienesta virsnieki, kuri slēpj savu patieso identitāti,

darbojas kā citas valsts piederīgie un viņiem nepastāv nekāda redzama saikne ar patieso izcelsmes valsti.

Pēdējo gadu nozīmīgākā pretizlūkošanas lieta, kas saistīta ar nelegālu aktivitātēm Latvijā, ir par spiegošanu Krievijas labā apsūdzētās Igaunijas augsta ranga amatpersonas Hermana Simma lieta. Tās izmeklēšanā iesaistījās arī SAB. Lai arī H.Simms par nodevību ir ticis notiesāts jau 2009.gadā, SAB pretizlūkošana arī 2010.gadā turpināja darbu, lai pārbaudītu visus lietas ietvaros iegūtos faktus, kuriem ir saikne ar Latviju. H.Simma izlūkošanas aktivitātes vadīja Krievijas Ārējā izlūkošanas dienesta nelegālis Sergejs Jakovļevs, kurš laikā no 2000. līdz 2008.gada vidum periodiski uzturējās Latvijā. S.Jakovļevs uzdevās par Portugāles pilsoni no Spānijas Antonio de Jesus Amurett Graf, kurš savam piesegam kā darbavietas norādīja starptautiskas investīciju un tirgus izpētes kompānijas, kā arī uzdevās par pētniecisko žurnālistu. “Potenciālais investoru piesaistītājs” vai “pētnieks- žurnālists” Latvijā vāca informāciju lielākoties par ekonomikas jomu, tai skaitā par reģiona enerģētikas projektiem izstrādes vai plānošanas stadijā.

Ārpus NATO un ES esošu valstu specdienesti 2010.gadā izlūkošanu veica arī no izlūkdienestu pārstāvēto valstu teritorijas. Izlūkošanas aktivitātes no teritorijas tiek īstenotas vairākos veidos. Piemēram, izlūkdienestu virsnieki var doties īslaicīgos braucienos uz Latviju. Tāpat sākotnējais kontakts ar Latvijas valsts piederīgajiem bieži tiek dibināts tieši izlūkdienesta pārstāvētās valsts teritorijā. Ar īpaši vērtīgiem informācijas avotiem un kontaktpersonām, kuras izdevies iesaistīt sadarbībā, izlūkdienestu virsnieki parasti organizē tikšanās ārpus Latvijas. Gan uzsākot sākotnējos kontaktos, gan attīstot tālāko sadarbību, izlūki visbiežāk slēpj savu piederību specdienestiem.

Informatīvās ietekmes centieni

Valstis savu ārpolitikas mērķu sasniegšanai izmanto plašu instrumentu klāstu, sākot no klasiskās diplomātijas, beidzot ar specdienestiem. Šo instrumentu vidū var būt gan mērķtiecīgi realizēti pasākumi informācijas telpā, gan darbs ar ārvalstīs dzīvojošo diasporu. No Latvijas nacionālās drošības viedokļa ir svarīgi noteikt, kad pret Latviju īstenotās aktivitātes uzskatāmas par nevēlamu jaukšanos Latvijas iekšējās lietās, suverenitātes pārkāpšanu; kuros gadījumos ārvalstu politikas faktiskie mērķi atšķiras no deklarētajiem un ir pretrunā ar Latvijas valsts interesēm. Piemēram, atbalsts diasporai pats par sevi nav pretrunā ar Latvijas interesēm, bet valsts drošības apdraudējums rodas tad, ja ārvalstu institūciju darbību faktiskais mērķis ir slēptā veidā manipulēt ar diasporu, lai ar tās palīdzību ietekmētu Latvijas iekšējos sociālpolitiskos procesus vai veicinātu savu ārpolitikas interešu realizēšanu. Precīzi nošķirt un identificēt šādu apdraudējumu var, tikai īstenojot kompleksus pasākumus, kuros nozīmīga loma ir arī SAB izlūkošanas un pretizlūkošanas rezultātā iegūtai informācijai. Iegūto informāciju SAB regulāri ir nodevis atbildīgajām valsts amatpersonām un institūcijām.

2010.gadā SAB redzeslokā nonāca vairāki ārpus NATO un ES esošo valstu institūciju mēģinājumi ietekmēt Latvijas sociālpolitisko situāciju, kā arī diskreditēt Latviju starptautiskās sabiedrības acīs. Daļā no šiem pasākumiem tika konstatēta arī ārvalstu specdienestu līdzdalība. Piemēram, pirms 2010.gada Saeimas vēlēšanām aktivizējās jautājums par kādreizējā čečenu līdera Džohara Dudajeva gatves Rīgā pārdēvēšanu. Tika vākti paraksti, dibināta “Biedrība par Džohara Dudajeva gatves pārdēvēšanu”, kā arī Krievijas ziņu aģentūrā “Regnum” izvērsa atbalsta kampaņa šai iniciatīvai. Plašāku publicitāti ieguva 2010.gada 25.augustā sarīkotais pikets, kas, lai gūtu lielāku ievērību, bija pieskaņots toreizējā Maskavas mēra Jurija Lužkova vizītei Rīgā. Patiesais šī nesankcionētā piketa ierosinātājs bija KF Ārējā izlūkošanas dienesta virsnieks Dmitrijs Jermolajevs, kurš piesegam izmanto laikraksta “Rossijskije Veski” interneta izdevuma “Riga.rosvesty.ru” redaktora amatu un cieši sadarbojas arī ar Krievijas ziņu aģentūru “Regnum.” Portāls “Riga.rosvesty.ru” un biežāk tieši ziņu aģentūra “Regnum” tiek izmantota kā platforma dažādu informatīvās ietekmes pasākumu īstenošanai, tai skaitā arī tādu, kuru mērķauditorija ir Krievijas politiskās aprindas. Piemēram, viens no uzdevumiem, kas tika dots D.Jermolajeva un “Regnum” algotajiem žurnālistiem, bija negatīvas publicitātes veidošana par Krievijas prezidenta padomnieku Sergeju Prihodjko un vairākām citām Krievijas amatpersonām, kuras iestājas par pragmatisku attiecību veidošanu ar Latviju.

Ar 10.Saeimas vēlēšanām saistītās ārvalstu specdienestu aktivitātes

Viena no SAB 2010.gada pretizlūkošanas prioritātēm bija apzināt ārpus NATO un ES esošo valstu specdienestu darbības, kas varētu būt vērstas uz Saeimas vēlēšanu rezultātu ietekmēšanu. Informācijas vākšana par politiskajiem procesiem tradicionāli ir bijusi viena no ārpus NATO un ES esošo valstu dienestu prioritātēm Latvijā. Darbs šajā jomā īpaši tiek aktivizēts nozīmīgu politisku notikumu laikā. SAB novērojumi apstiprināja iepriekšējās prognozes par pastiprinātu ārvalstu specdienestu interesi par procesiem Latvijā 10.Saeimas vēlēšanu laikā, un atsevišķu dienestu izlūkošanas aktivitāte vēlēšanu kontekstā raksturojama kā augsta. Bija vērojami centieni iegūt detalizētu informāciju gan par priekšvēlēšanu norisēm, gan koalīcijas veidošanas procesu pēc Saeimas vēlēšanām.

Ārvalstu dienestu interešu lokā ietilpa praktiski visas politisko spēku aktivitātes – iekšējie procesi partijās, partijas biedru un partiju savstarpējās attiecības, partiju sadarbība un iespējamā apvienību un jaunu partiju veidošanās, kā arī partiju finansējums. Izlūkošanas interese tika izrādīta ne tikai par ietekmīgākajām politiskajām partijām, bet arī par jaunu politisku spēku veidošanos, kam tika sekots līdzī īpaši detalizēti. Ārvalstu izlūkdienestu uzdevums bija pēc iespējas savlaicīgāk identificēt nozīmīgu politisko spēku veidošanos, kā arī prognozēt partiju izredzes iekļūt Saeimā un valdošajā koalīcijā.

2010.gadā tika novērots, ka ārvalstu dienesti izlūkošanas informāciju mēģina iegūt arī par to, kā viens vai cits faktors varētu ietekmēt konkrētu partiju izredzes vēlēšanās, kādiem priekšnoteikumiem jābūt, lai

partijas uzsāktu sadarbību, kādi informatīvie pasākumi ietekmētu partiju popularitāti, elektorāta attieksmi. Šāda veida intereses liecina ne tikai par pasīvu izlūkošanas informācijas vākšanu, bet arī par plānotām aktīvām darbībām, kas būtu vērstas uz politiskās situācijas ietekmēšanu.

Apkopojot SAB operatīvā veidā iegūto informāciju, secināms, ka ārvalstu specdienestu aktivitātes, kas tika īstenotas vēlēšanu kontekstā, nav atstājušas ietekmi uz vēlēšanu rezultātiem.

INFORMĀCIJAS AIZSARDZĪBA

Valsts noslēpuma aizsardzība

Valsts noslēpuma aizsardzības jomā SAB veic personu pārbaudes, pirms tām izsniedz atļauju darbam ar valsts noslēpumu, kā arī pārbauda un akreditē darbā ar klasificētu informāciju izmantotās telpas. Kritēriji, pēc kuriem tiek izlemts par pielaišanas piešķiršanu vai atteikšanu, ir noteikti likuma "Par valsts noslēpumu" 9.pantā.

Pēc personas pārbaudes veikšanas 2010.gada laikā SAB izsniedza 641 apliecību pieejai valsts noslēpumam. No tām:

- 275 pirmās kategorijas apliecības darbam ar sevišķi slepenu informāciju,
- 253 otrās kategorijas apliecības darbam ar slepenu informāciju,
- 113 trešās kategorijas apliecības darbam ar konfidenciālu informāciju.

Norādītie dati neietver speciālo atļauju skaitu, ko izsniegusi Drošības policija un Militārās izlūkošanas un drošības dienests, kam ir tiesības izsniegt 2. un 3.kategorijas atļaujas.

Pērn 16 gadījumos pēc pārbaudes veikšanas SAB direktors pieņēmis lēmumu atteikt personai pieeju valsts noslēpumam. Procedūra paredz, ka SAB lēmums par pielaišanas atteikšanu ir pārsūdzams Ģenerālprokuroram. 2010.gadā SAB lēmums par pielaišanas atteikšanu tika pārsūdzēts 11 gadījumos. Visos gadījumos Ģenerālprokurors ir atzinis SAB direktora lēmumu par pamatotu un atbilstošu likuma prasībām.

NATO un ES klasificētās informācijas aizsardzība

Viena no SAB struktūrvienībām ir Nacionālā drošības iestāde (NDI), kas ir atbildīgā institūcija par NATO un ES klasificētās informācijas apriti un aizsardzību Latvijā. 2010.gada laikā pēc personas pārbaudes veikšanas NDI izsniedza 1120 pastāvīgos sertifikātus darbam ar NATO klasificēto informāciju un 1235 pastāvīgos sertifikātus darbam ar ES klasificēto informāciju.

NDI arī pārbauda uzņēmumu spēju nodrošināt klasificētās informācijas aizsardzību un tiem izsniedz industriālās drošības sertifikātu. Industriālās drošības sertifikāts apliecina komersanta tiesības veikt darbu, kas satur klasificētu informāciju, un komersanta spēju nodrošināt šīs informācijas aizsardzību. Pērn NDI izsniedza industriālās drošības sertifikātu 29 Latvijā reģistrētiem uzņēmumiem, bet 2 uzņēmumiem izsniegt sertifikātu atteikts. Kopš 2004.gada, kad tika izsniegts pirmais industriālās drošības sertifikāts, NDI sertificējusi 195 uzņēmumus.

MOBILO TELEFONU SARUNU KONTROLES IEKĀRTAS DARBĪBA

SAB atrodas mobilo telefonu sarunu kontroles iekārta. Ar šīs iekārtas palīdzību mobilo telefonu sarunu kontroli veic visas valsts drošības un tiesībsargājošās iestādes, kam to atļauj likums. Tehniski sarunu pārtveršanu nodrošina SAB, bet pārtvertie dati tiek automātiski nodoti tai iestādei, kas iniciējusi konkrēto telefonsarunu pārtveršanu un saņēmusi Augstākās tiesas tiesneša sankciju.

Pērn visplašāk iekārtu izmantojusi Valsts policija (iniciējusi 40% no visām pārtvertajām sarunām), Drošības policija un SAB (katra iestāde iniciējusi 15% no pārtverto sarunu skaita), Finanšu policijas pārvalde un Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (katra 10%).

Veicot tiesas sankcionēto mobilo telefonu sarunu kontroli, 2010.gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, SAB ir nodrošinājis precīzu likumu ievērošanu sarunu kontroles iekārtas lietošanā. Uzraudzību pār operatīvās sarunu noklausīšanās atbilstību likumiem veic ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori. Savukārt parlamentāro kontroli realizē Saeimas Nacionālās drošības komisija.

Pirms mobilā telefona kontroles uzsākšanas SAB saņem lēmuma daļu, kurā norādīts tā reģistrācijas numurs, amatpersona, kas pieņēmusi lēmumu, iestādes vadītājs, kas to apstiprinājis, Augstākās tiesas tiesnesis, kas to sankcionējis, kontrolējamais telefona numurs un termiņš, uz kādu kontrole veicama. Šī lēmuma daļa nesatur informāciju par personu, kuras telefons tiek kontrolēts, un kontroles motivāciju.

Saņemtie dati tiek automātiski nosūtīti un ir pieejami vienīgi tai iestādei, kas iniciējusi konkrēto sarunu kontroli un kas saņēmusi Augstākās tiesas tiesneša sankciju. SAB nav pārtvertās informācijas kopijas. SAB ir atbildīgs par iegūtās informācijas aizsardzību pret nesankcionētu izpaušanu līdz tās nodošanai kontroli iniciējošajai iestādei. Tālākā informācijas izmantošanas likumības un pamatotības kontrole ir tieša konkrētā operatīvās darbības subjekta vadītāja atbildība.

STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Sadarbība ar citu valstu speciālajiem dienestiem ir nozīmīgs SAB darba aspekts. Informācijas apmaiņa ar citu valstu dienestiem ļauj ātrāk un precīzāk identificēt potenciālo ārvalstu spēcīgu apdraudējumu un

to novērst. Ilgstošā laikā SAB ir izveidojusies aktīva sadarbība ar vairāk nekā 45 ārvalstu speciālajiem dienestiem gan divpusējā līmenī, gan NATO ietvaros.

NATO 2010.gads bijis strukturālu pārmaiņu laiks. Reformas skāra arī izlūkošanas sistēmu. NATO izlūkošanas reformas mērķi bija mazināt komiteju skaitu, uzlabot izlūkošanas informācijas apriti visaugstākajā līmenī, kā arī veicināt civilo un militāro struktūru sadarbību.

Reformas ietvaros vairākas NATO komitejas tika likvidētas, samazinātas vai apvienotas. Reformas rezultātā tika izveidota jauna struktūra - Civilās izlūkošanas komiteja (Civillian Intelligence Committee - CIC), kurā apvienoti vairāk nekā 40 izlūkdienesti.

Par jaunizveidotās komitejas pirmo prezidējošo valsti pērn tika izvēlēta Latvija, un ar 2011.gada 1.janvāri SAB ir uzņēmis CIC vadību. Kā pirmais prezidējošais CIC dienests SAB ir atbildīgs par komitejas darba kārtības, pirmās darba programmas, informācijas aprites procesa un lēmumu pieņemšanas mehānisma izstrādi un saskaņošanu ar pārējiem dienestiem. Latvijai CIC vadība tās pirmajā pastāvēšanas gadā ir iespēja nebijušā līmenī aktualizēt NATO dienestu dienaskārtībā Baltijas valstīm aktuālus drošības politikas jautājumus.

Papildu informācija:

www.sab.gov.lv